

Over 50 jaar is alle landbouw in Nederland natuurinclusief. Boeren verdienen een goede boterham, terwijl de biodiversiteit toeneemt. En landschapspijn? Die hebben we dan niet meer, voorspelt bioloog **Han Olf**. Noord-Nederland zou een proeftuin kunnen worden.

Toekomst boeren: samen met de natuur

Han Olf, hoogleraar ecologie en natuurbeheer aan de RUG, bezocht onlangs weer eens het Nationaal Landschap Drentsche Aa: 'Ik voelde landschapsvreugde. Kilometer na kilometer zag ik weilanden vol orchideeën, vogels en insecten. Prachtig!' Het zijn uitzonderingen, want niet voor niets hebben veel mensen in het Noorden last van 'landschapspijn'. Journaliste Jantien de Boer introduceerde de term vorig jaar in de *Leeuwarder Courant*, en schreef er ook een boek over. De kwestie is dat het kruidenrijke landschap met veel verschillende soorten weidevogels en -bloemen de afgelopen decennia plaats heeft gemaakt voor eentonige groene raaigrasvelden. De soortenrijkdom aan planten, vogels en insecten verdween. Dat doet pijn.

'Het landschap is eenvormiger geworden,' constateert ook Olf. 'Karakteristieke elementen als houtwallen, kronkelende slootjes en kleine bosjes zijn verdwenen door schaalvergroting.' Niet alleen is de kwaliteit van het landschap aangetast. Voor de gangbare boeren, in hun drang naar intensivering, zijn de kosten zo hoog opgelopen, dat

die amper nog een boterham kunnen verdienen. Olf: 'De vraag is of de landbouw daarmee niet in zijn eigen voet schiet en zijn inkomstenmodel om zeep helpt.' De bedrijfskosten voor de intensief werkende boer – aan kunstmest, bestrijdingsmiddelen, stallen, melkrobots, mestinjectie etc. – stijgen nu harder dan zijn netto-opbrengst. 'De boer heeft dus een slecht economisch resultaat en het landschap is industrieel geworden. De soortenrijkdom beperkt zich tot raaigras, ganzen, muizen en een paar bladluizen.'

Luzerne

'Natuurinclusieve landbouw' zou een oplossing kunnen zijn voor zowel de boer als het landschap. Het is iets anders dan agrarisch natuurbeheer of verduurzaming van landbouw, legt Olf uit. 'De essentie van natuurinclusieve landbouw is dat de landbouw centraal staat. Bij agrarisch natuurbeheer is natuurbeheer, uitgevoerd door boeren, het doel. Bij verduurzaming van de landbouw ligt de nadruk op energiebesparing en legt een boer zonnepanelen op zijn dak of heeft hij een mestvergister. Bij natuurinclusieve landbouw zijn natuur-

Han Olff (1962) studeerde in 1988 af als bioloog aan de Rijksuniversiteit Groningen en promoveerde er in 1992 in de ecologie. Vervolgens was hij bij de Universiteit Wageningen en in de Verenigde Staten werkzaam als onderzoeker en universitair (hoofd)docent. In 2002 kreeg hij een aanstelling als hoogleraar ecologie en natuurbeheer aan de RUG. Hij doet onderzoek naar het functioneren van een grote variatie van ecosystemen in zowel Europa (zoals de Oostvaardersplassen) als Afrika (onder meer de Serengeti) en de mogelijkheden tot bescherming daarvan.

lijke processen en biodiversiteit onderdeel van de agrarische bedrijfsvoering. Je zet ze als boer in bij je productieproces. Technische oplossingen vervang je door natuurlijke. Als je je koeien buiten laat lopen, heb je bijvoorbeeld minder kosten aan voeren, mest afvoeren en onderhoud van je stallen. Als je regenwormen meer kans geeft, geven zij je een rijkere bodemleven, waardoor de bodem vruchtbaarder en gezonder wordt. Als je natuurstroken rond je akkers aanlegt, trek je insectenetende vogels aan als plaagbestrijders. Je kunt ook met je bouwplan inspelen op een meer natuurlijke variatie en gebruik maken van een landschapvariatie in waterhuishouding en bodemtype. Zo kun je op een deel van je akker in plaats van aardappelen bijvoorbeeld luzerne verbouwen. Die kan je gebruiken als veevoer, maar draagt ook bij aan bodemverbetering en biodiversiteit.'

Proeftuin

Door minder intensief te werken kan een boer netto meer overhouden, omdat zijn kosten fors dalen. 'Zijn bruto-opbrengst per hectare daalt wel iets,' stelt Olff, 'maar hij heeft veel minder kosten dan de gangbare boer. Boeren kunnen er in dit model bedrijfseconomisch dus op vooruit gaan. Bovendien wordt het voedselweb rijker en dus neemt de biodiversiteit toe, waar ook de weidevogels van profiteren.'

Noord-Nederland kan een proeftuin worden, zegt Olff. 'We kunnen als Noord-Nederland een leidende rol nemen op het gebied van natuurinclusieve landbouw. We hebben hier de ruimte en de kennis. Provincies en gemeenten moeten het aandurven grote innovatieve pilotprojecten te faciliteren.' Het is daarom 'superbelangrijk' om aansprekende proefprojecten op te zetten die worden ondersteund door wetenschappelijk onderzoek. Qua landbouwwetenschap, die leidde tot de huidige intensivering in de landbouw, is Nederland al jaren toonaangevend, aldus Olff: 'Dat kan nu weer op het gebied van natuurinclusieve landbouw. Maar daarvoor is politieke durf nodig. De provincies Groningen en Fryslân hebben het op de agenda gezet en reserveren al geld voor onderzoek. En de Provincie Groningen wil een leerstoel natuurinclusieve landbouw aan de RUG instellen.'

Radarsatelliet

Het is naar Olffs mening belangrijk dat er onderzoeken komen. 'Bijvoorbeeld naar nieuwe manieren om biodiversiteit en economische opbrengst in de landbouw te vergroten of naar het landschapgebruik van bedreigde vogelsoorten in combinatie met innovatieve bouwplannen.' Onlangs is in Zuid-West-Friesland voor het eerst een radarsatelliet ingezet om de gebruikintensiteit van weidegronden in kaart te brengen. 'De satelliet neemt de structuur van de vegetatie en de hoogte van het gras waar. Door deze waarnemingen kunnen we met grote precisie vastleggen welke percelen intensief

– zoals bekend met een lage biodiversiteit – of extensief, met een hoge biodiversiteit worden gebruikt; en ook zelfs wanneer elk perceel wordt gemaaid,' licht Olff toe. 'Hoe vaker een boer maait, hoe vlakker het land en hoe minder insecten er zijn voor jonge vogels. Dankzij de satelliet kunnen we dus direct zien hoe het met de weidevogels in dit deel van Friesland gesteld is. Op het kaartje dat we hebben gemaakt, zie je veel versnipperde gebieden. Maar je ziet ook waar kleine stukjes intensieve kavels liggen temidden van natuurvriendelijke percelen. Dat laat zien waar de beste kansen liggen voor natuurherstel.'

Een ander onderzoek dat nu wordt uitgevoerd, is dat naar de grauwe kiekendief in de akkerbouwgebieden van Oost-Groningen. Door de roofvogels een zendertje te geven wordt duidelijk wanneer zij welk deel van een gebied gebruiken. Een vogel gebruikt het landschap als de mens een huis, met verschillende 'kamers': een kraamkamer, kinderkamer, eet- en slaapkamer. Olff: 'Vogels hebben een dergelijk 'levenscyclus-landschap' echt nodig. De uitdaging is om zo'n landschap te combineren met een economisch rendabele bedrijfsvoering voor akkerbouwers en veehouders. Daarvoor is dus goed onderzoek nodig.'

Selling point

Nieuwe agrarische innovatieve bedrijfsmodellen zijn haalbaar, aldus Olff. Momenteel is sprake van een conflictmodel: de boer produceert wat de mondiale markt vraagt, maar het landschap is niet het landschap dat de maatschappij wil. Olff: 'Je wilt toe naar een harmonieus model op meer regionale schaal, waarbij de boer ook naar alternatieve inkomensbronnen moet kijken en de productiemethoden niet in strijd zijn met de kwaliteit van de leefomgeving.' Agrariërs moeten niet alleen kijken naar voedselproductie, maar bijvoorbeeld ook naar functies als waterberging, koolstofopslag en recreatie. Zo kan volgens hem een boerenbedrijf nieuwe verdienmodellen opzetten.

Olff voorspelt dat een leefbaar, biodivers landschap met een grote soortenrijkdom voor Noord-Nederland een van de *selling points* van de toekomst wordt. 'Vooral in krimpgebieden als Noord-Friesland en Oost-Groningen kan het een vestigingsfactor worden voor bedrijven, omdat het woonklimaat aantrekkelijker is door een fraai landschap. Het landschap is van ons allemaal. Wij delen het met de vogels, de planten en de insecten. Zoals de industrie zich aan milieunormen houdt, zo moet een boer zich aan natuurnormen houden. Omdat wij dat als maatschappij willen. Als een boer dat slim doet, profiteert hij daarvan en kan hij een goede boterham verdienen.' De hoogleraar is ervan overtuigd dat de toekomst aan de natuurinclusieve landbouw is. 'Over vijftig jaar is dat de enige vorm van landbouw in Nederland. Landschapspijn is dan verdwenen. Maar dan moeten we nu wel durven doorpakken.'

'We moeten nu wel durven doorpakken!'